

σία ιδιαίτερα καλής ποιότητας, που πρέπει να χρονολογηθεί στους ρωμαϊκούς χρόνους. Από την εικονιστική παράσταση του αναγλύφου και τηγωνιώδη διαμόρφωση της κάτω πλευράς της στήλης μπορεί να υποθεθεί ότι αυτή προοριζόταν ως επίστεψη σε ταφικό αρχιτεκτονικό μνημείο, με απόληξη αετωματική ή εν είδει δίφριχτης στέγης.

Οιτύλο Δ. Οιτύλου

Ο Μ. Μπατσινίλας, κάτοικος Οιτύλου, παρέδωσε τις κάτωθι αρχαιότητες, προερχόμενες από την ευρύτερη περιοχή του οικισμού του Οιτύλου: κάλυμμα τεφροδόχου με επιτύμβια επιγραφή (ΣΓ 1251), του 5ου αι. π.Χ., από τη θέση Γερνοί Οιτύλου, απόστημα ιωνικού κιονοκράνου από λευκό μάρμαρο, από τη θέση Φτέρνα - Γερνοί³⁰⁶, επιτύμβιο κιονίσκο από πωρόλιθο, από τη ίδια θέση, μαρμάρινο παλαιοχριστιανικό κιονόκρανο, απόστημα ανάγλυφης επιτύμβιας στήλης από λευκό μάρμαρο (ΣΓ 1253), από το ναΐσκο της Αγίας Άννας εντός οικισμού Οιτύλου³⁰⁷, απόστημα μαρμάρινου κρατήρα (ΣΓ 1252), από τον οικισμό του Οιτύλου, και ήμισυ ιωνικής βάσης από γκριζόλευκο μάρμαρο.

Ομαλές Δ.Α. Αρεόπολης Δ. Οιτύλου

Ο Γ. Καραμπέλας, κάτοικος Αρεόπολης, υπέδειξε στο προσωπικό της Υπηρεσίας μας τη θέση αρχαιοτήτων εντός του λιθόκτιστου ναΐσκου της Παναγίας Ομαλών Δ.Α. Αρεόπολης. Στο εσωτερικό του ναού, στην κτιστή Τράπεζα που σχηματίζεται εμπρός στην κόγχη του Ιερού, έχει εντοιχιστεί αρχαία επιτύμβια στήλη των ρωμαϊκών χρόνων, που φέρει την επιγραφή *Κλεαρχίς χαΐρε*. Η Τράπεζα φέρει λευκό επίχρισμα (σοβάτισμα) σε όλο της το μήκος και δεν είναι δυνατόν να διακριθεί το είδος του λίθου επί του οποίου έχει χαραχθεί. Εντός του ναΐσκου είχε αποθεθεί έτερο επιτύμβιο μνημείο από λευκό μάρμαρο, αποτελούμενο από χαμηλή κυβική βάση, επίστεψη με κοιλόκυρτο κυμάτιο και απόληξη σε σχήμα πυραμίδας, της οποίας η κορυφή έχει κοπεί επίπεδα για την ένθεση αντικειμένου. Πρόκειται για ιδιότυπο τυπολογικά μνημείο, παράλληλο του οποίου εντοπίσαμε σε επιτύμβιο μνημείο από την πόλη του Γυθείου. Το γλυπτό μεταφέρθηκε στις αποθήκες της Ε΄ ΕΠΚΑ στη Σπάρτη και καταγράφηκε ως ΣΓ 1250.

306. Διατηρείται τμήμα της μιας έλικας που φέρει ανάγλυφο διάκοσμο με φύλλα άκανθας και λογχόσχημα φύλλα. Ίδιου τύπου με αυτό που είναι εντοιχισμένο στον Ι.Ν. Κοίμησης Θεοτόκου και ακέραια κιονόκρανα του ίδιου τύπου, προερχόμενα προφανώς από το ίδιο κτίριο, που βρίσκονται εντοιχισμένα στον Ι.Ν. Σωτήρος και το Παλαιό Σχολείο του Οιτύλου.

307. Εικονίζεται λουτροφόρος με κορμό κοσμημένο με κατακόρυφες ραβδώσεις, εκατέρωθεν της οποίας φύονται 4 έλικες.

Αλικα

Κατά τις εργασίες ανάπλασης της πλατείας Λατομά Δ.Α. Αλικών Δ. Οιτύλου, τον Μάρτιο τρέχοντος έτους, τα αρχιτεκτονικά μέλη που ήταν εντοιχισμένα στα πεζούλια της προγενέστερης φάσης της πλατείας αποτοιχίστηκαν, υπό την επίβλεψη προσωπικού της Υπηρεσίας μας, και μεταφέρθηκαν στο Δημοτικό Σχολείο Αλικών, όπου καταγράφηκαν και φωτογραφήθηκαν. Πρόκειται για α) μονολιθικό αρράβδωτο κίονα από λευκό μάρμαρο (μήκ. 1,33 μ., κάτω διαμ. 0,29 μ., άνω διαμ. 0,30 μ.), β) ιωνικό κιονόκρανο από λευκό μάρμαρο, των υστερορωμαϊκών - παλαιοχριστιανικών χρόνων (5ος-6ος αι. μ.Χ.), αντίστοιχο με αυτά που είναι εντοιχισμένα στους Ι.Ν. Αγίου Χαραλάμπους, Αγίου Πέτρου και Παναγίας στην Κυπάρισσο (διαστάσεις: εχίνος 0,29×0,21 μ., άβακας 0,24×0,22 μ., συνολικό ύψος 0,165 μ.), γ) πλάκα από λευκό μάρμαρο (μήκ. 0,51 μ., πλ. 0,43 μ., πάχ. 0,14 μ.), δ) επίκρανο από λευκό μάρμαρο (μήκ. 0,68 μ., πλ. 0,41 μ., πάχ. 0,20 μ.), ε) αρχιτεκτονικό μέλος από λευκό μάρμαρο, πιθανόν από κίονα (ύψ. 0,25 μ., διαμ. 0,42 μ.).

ΜΑΡΙΑ ΤΣΟΥΛΗ

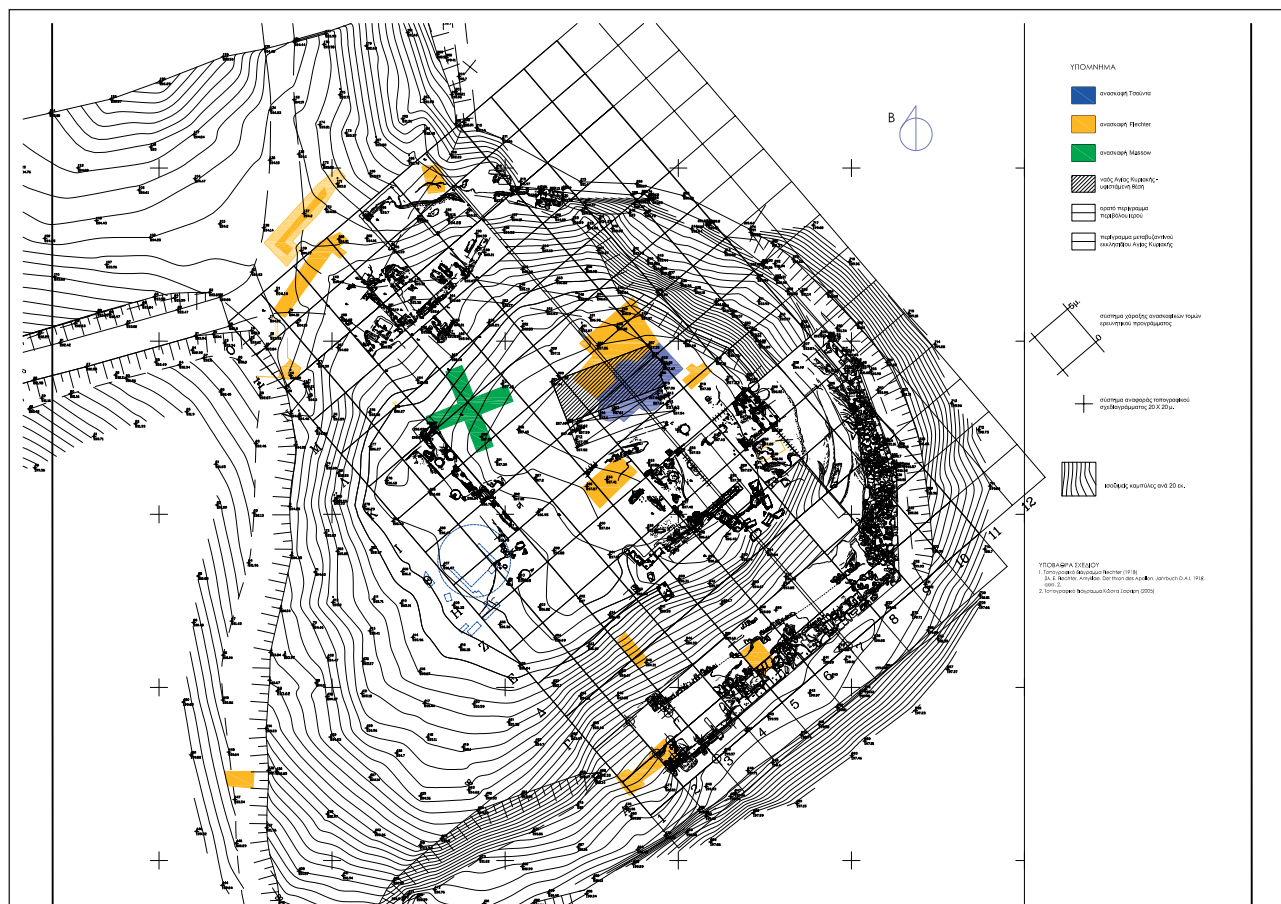
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΙΕΡΟ ΤΟΥ ΑΜΥΚΛΑΙΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ ΣΤΙΣ ΑΜΥΚΛΕΣ

Ο λόφος της Αγίας Κυριακής είχε διερευνηθεί ανασκαφικά σχεδόν στο σύνολό του κατά τις εργασίες των Χρ. Τσουντα, Ε. Fiechter και Ε. Buschor το διάστημα 1890-1925, με αποτέλεσμα η στρωματογραφία στο μεγαλύτερο τμήμα του χώρου να είναι διαταραγμένη.

Στο πλαίσιο των εργασιών του νέου ερευνητικού προγράμματος, που διενεργήθηκε από την Ε΄ ΕΠΚΑ υπό τη διεύθυνση του Άγγ. Δεληβορριά, διευθυντή του Μουσείου Μπενάκη, κατά το διάστημα 2005-2010, αποκαλύφθηκαν κατασκευές που δεν αναφέρονται στις παλαιότερες δημοσιεύσεις, όπως: α) ο πρωιμότερος - γεωμετρικός - περίβολος (πρώτη μνημειακή φάση) και β) τα οικοδομήματα της ύστερης αρχαιότητας στο βόρειο τμήμα του ιερού (Εικ. 111).

Με την κατασκευή των δύο περιβόλων στο χαμηλότερο επίπεδο του λόφου πρέπει να σχετίζονται όσες επεμβάσεις πραγματοποιήθηκαν κατά την αρχαιότητα, για να διαμορφωθεί βαθμιδωτά το έδαφος, οι οποίες συνδέονται με την παρόμοια διαμορφωμένη νότια πλευρά του (Εικ. 112). Τα δύο άνδρα, που περιβάλουν τον λόφο ημικυκλικά από Ν. και ανατολικά προς Β., έχουν πλάτος περίπου 5 μ. και μέγιστη υψομετρική διαφορά 2 μ. Στο χαμηλότερο εδράζεται η θεμελίωση του νεότερου περιβόλου με τους κροκαλοπαγείς δόμους. Ο πρωιμότερος - γεωμετρικός - αποκαλύφθηκε μετά την αφαίρεση της σύγχρονης επίχωσης σε μή-

Εικ. 111. Αμύκλες. Ιερό Αμφικλαίου Απόλλωνος. Σχεδιαστική αποτύπωση του ιερού μετά τις εργασίες του 2010.

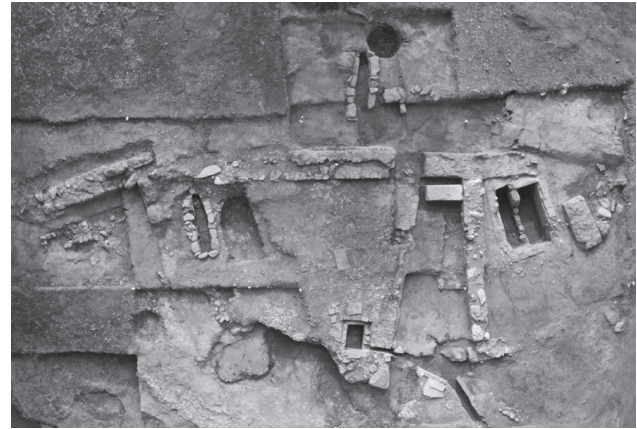
Εικ. 112. Αμύκλες. Ιερό Αμφικλαίου Απόλλωνος. Τα δύο άνδρηρα, που περιβάλλουν το λόφο ημικυκλικά από Ν. και ανατολικά προς Β. και σχετίζονται με την κατασκευή των δύο περιβόλων στο χαμηλότερο επίπεδο του λόφου.

κος 25 μ. και πλάτος 15 μ. επάνω σε μια τεχνητά διαμορφωμένη επιφάνεια του φυσικού πορώδους πετρώματος.

Από τα σημαντικότερα αποτελέσματα των νέων ερευνών είναι η διαπίστωση ότι το σωζόμενο στην κορυφή του λόφου ερείπιο της κρηπίδας ανήκει στο «Θρόνο», το ναό δηλαδή του Απόλλωνος, και ότι η θέση του μνημείου είναι πια βεβαιωμένη. Η αποκάλυψη καθαρού στρώματος κατά μήκος της ανατολικής πλευράς του περιβόλου επικυρώνει την παλαιότερη θεωρία πως η πρωιμότερη φάση χρήσης του λόφου ανάγεται στην πρωτοελλαδική εποχή. Στην ίδια ανατολική πλευρά του λόφου αποκαλύφθηκε και η τεχνητά διαμορφωμένη επιφάνεια του φυσικού πορώδους πετρώματος όπου σχηματίζονται δύο άνθηρα. Από το περίπου 50% του ανεσκαμμένου έως το 2010 χώρου τα 2/3 των κινητών ευρημάτων είναι όστρακα γεωμετρικών χρόνων.

Κατά τη συστηματική ιχνηλασία της επιφάνειας του λόφου της Αγίας Κυριακής που είχε ως στόχο τον εντοπισμό πιθανόν λαξευμάτων από την υποδοχή της θεμελίωσης του Θρόνου στη κορυφή του λόφου, βρέθηκαν έξι ακτέριστες αβαθείς λακκοειδείς ταφές διαστ. περίπου 1,75×0,55 μ., δύο, ακτέριστες επίσης, ταφικές κατασκευές διαστ. περίπου 3×2,30 μ. με δύο θαλάμους έκαστη, καθώς και έξι κενά κυκλικά ορύγματα διαστ. περίπου 1,20×0,60 μ. Λόγω της ιδιαίτερα ταραγμένης περιοχής και της απουσίας μεγάλων επιχώσεων, η προβλεπόμενη έρευνα ήταν εξαιρετικά προσεκτική προκειμένου να επανεντοπιστούν και να διερευνηθούν οι παλαιότερες ανασκαφικές τομές των Χρ. Τσουντα (1890) και Ε. Fiechter (1907).

Στο βορειοδυτικό τμήμα του λόφου ολοκληρώθηκε η διερεύνηση των αποκαλυφθέντων ερειπίων από κατασκευές της ύστερης αρχαιότητας (Εικ. 113). Τα ερείπια μπορούν να αποδοθούν σε δύο οικοδομήματα απροσδιόριστου σχήματος και διαφορετικών χρονολογικών περιόδων. Το πρωιμότερο κατά τα φαινόμενα και ολοκληρωτικά καλυμμένο από το στρώμα καταστροφής εδράζεται πάνω στη φυσική επιφάνεια του λόφου. Κατά τις εργασίες είχαν αναφανεί στην επιφάνεια έδρασης τοίχου σποραδικά ίχνη υδραυλικού κονιάματος. Πάνω από το στρώμα καταστροφής αποκαλύφθηκε ένα δάπεδο με τετράγωνα πήλινες πλάκες και ασβεστοκονίαμα, που πρέπει να σχετίζεται με τη μικρή πλινθόκτιστη ορθογώνια δεξαμενή και τον αγωγό απορροής των υδάτων. Το δάπεδο αυτό φαίνεται πως ανήκε σε ένα δεύτερο οικοδόμημα το οποίο εκτείνεται προς τα ανατολικά και το οποίο, σύμφωνα με την ενεπίγραφη ερμαϊκή στήλη του πρώιμου 4ου αι. μ.Χ. που βρέθηκε ενσωματωμένη στον αγωγό, χρονολογείται μετά τα μέσα του 4ου αι. μ.Χ. Τα έως τώρα δεδομένα, το υδραυλικό κονίαμα λ.χ., το δάπεδο με τις πήλινες πλάκες και η πλινθόκτιστη δεξαμενή με τον αγωγό απορροής υδάτων, επιτρέπουν την υπόθεση ότι στην περιοχή αυτή λειτουργούσαν κατά την ύστερη αρχαιότητα εγκαταστάσεις περισυλλογής και χρήσης νερού.

Εικ. 113. Ιερό Αμυκλαίου Απόλλωνος.
Τα αποκαλυφθέντα ερείπια από κατασκευές της ύστερης αρχαιότητας στο βορειοδυτικό τμήμα του λόφου.

Τέλος, ολοκληρώθηκε ο συστηματικός έλεγχος των επιχώσεων από τις ανασκαφές του Τσουντα που είχαν συγκεντρωθεί κατά μήκος της ανατολικής πλευράς του λόφου της Αγίας Κυριακής σε απόσταση 5 μ. από τον εξωτερικό περίβολο. Από το κοσκίνισμα των χωμάτων συγκεντρώθηκαν αρκετά ευρήματα, μεταξύ των οποίων θραύσματα κεραμίδων με ενσφράγιστες επιγραφές όπου διακρίνονται αποσπασματικά οι λέξεις *ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ ΕΝ ΑΜΥΚΛΑΙΟΙ*.
ΣΤΑΥΡΟΣ ΒΑΙΖΟΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΙΡΟΥ

Βλ. το έργο της Εφορείας Παλαιοανθρωπολογίας - Σπηλαιολογίας Νοτίου Ελλάδος, στον παρόντα τόμο του *ΑΔ*.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΕΡΑΚΙΟΥ / GERAKI (ANCIENT GERONTHRAI)

The Geraki Project was initiated in 1995 and aims to document in detail the history of occupation on the ca. 390 m high fortified acropolis hill, which is locally known as “Ta Dondakia”. Early scholars had already identified Geraki as the site of perioikic *Geronthrai*. The 678 m long fortification wall around the summit of the acropolis had been recorded in 1905 by Wace and Hasluck for the British School³⁰⁸ and evidence had been noted for occupation in the historical and prehistoric periods.

The Geraki Project began with an intensive survey, geomorphological and architectural study of the standing

308. *BSA* 11 (1904-05), pp. 93-95.